अध्यायार्थमुपसंहरति धर्मादिष्विति धर्मश्चसत्यंचदमस्तपश्चेत्यादिषुद्वादशसुस्थितः तथासत्यादिरूपेअष्टविधेअप्रमादेचस्थितः एवंसाधनवान्वेदेषुपूर्वोक्तेषुआरोपदृष्टिव्याप्तिश्रदृष्ट्यपवाददृष्टिरूपेषुआनुपूर्व्येणसोपानारोहणन्यायेनपरमेपदेस्थितोहमेतत्त्वानुभवसिद्धंबुद्ध्यास्वतःस्नेहवत्यातेतुभ्यंब्रवीमि सोपानक्रमस्तुदृसिंहतापनीयेश्रूयते ओतानुज्ञाअनुज्ञाऽविकल्पैरिति अस्यार्थः ओतत्वंकारणव्याप्तिःकार्ययद्वन्मृदोघटे सर्वंब्रह्मेतितन्निष्ठाजानतेपरिणामतः १ कार्यस्यासमसत्त्वंयत्कारणेसमुदीरितं तदनुज्ञातृशब्दार्थोमरौवारिविवर्तनं २ एतन्निष्ठास्ततोभूत्वाजगन्मिथ्येतिजानते अनुज्ञायांजगत्तुच्छंशशशृंगादिवन्मतं ३ एवंसोपानरीत्यैवभूमित्रितयलंघनात् अविकल्पंपरंयत्तदहंब्रह्मास्मिनिर्भयमिति ॥ ६३ ॥ इतिउद्योगप॰नैलकंठीयेभारतभा॰त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥७॥ एवंआत्मज्ञानमार्गंश्रुत्वातस्यांतरंगसाधनंयोगंश्रोतुंपृच्छति सनत्सुजातेति परांउक्तादपिअत्युत्कृष्टांब्राह्मींब्रह्मप्रापिकांवाचंउपनिषदंवदसेजानीषे भासनोपसंभाषाज्ञानेति तद्वद् विश्वंरूप्यतेप्रकाशतेस्यां यांज्ञातवतोऽन्यत्ज्ञातव्यंनावशिष्यतइत्यर्थः कामेनकाम्यमानेनविषयेणपरांदूरीभूतांविषयवार्ताहीनामित्यर्थः अतएवसुदुर्लभांकथांकथनीयांप्रब्रूहि हेकुमारइदंमेममवाक्यंत्वांप्रतिप्रार्थनारूपंवचनं अवधेहीतिशेषः ॥ १ ॥

धर्मादिषुस्थितोप्येवंक्षत्रियब्रह्मपश्यति॥ वेदानांचानुपूर्व्येणएतद्बुद्ध्याब्रवीमिते ॥ ६३ ॥ इतिश्रीमहाभारतेउद्योगपर्वणिसनत्सुजातपर्वणिसनत्सुजातवाक्येत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः॥४३॥ ॥७॥ धृतराष्ट्रउवाच सनत्सुजातयामिमांपरांत्वंब्राह्मींवाचंवदसेविश्वरूपां॥ परांहिकामेनसुदुर्लभांकथांप्रब्रूहिमेवाक्यमिदंकुमार॥ १ ॥ सनत्सुजातउवाच नैतद्ब्रह्मत्वरमाणेनलभ्यंयन्मांपृच्छन्नतिदृष्यस्यतीव ॥ बुद्धौविलीनेमनसिप्रचिंत्याविद्याहिसाब्रह्मचर्येणलभ्या॥ २ ॥ धृतराष्ट्रउवाच अत्यंतविद्यामितियत्सनातनींब्रवीषित्वंब्रह्मचर्येणसिद्धां ॥ अनारभ्यांवसतीहकार्यकालेकथंब्राह्मण्यममृतत्वंलभेत ॥ ॥ ३ ॥ सनत्सुजातउवाच अव्यक्तविद्यामभिधास्येपुराणींबुद्ध्याचतेषांब्रह्मचर्येणसिद्धां॥ यांप्राप्यैनंमर्त्यलोकंत्यजंतियावैविद्यागुरुवद्वेषुनित्या॥ ४ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ब्रह्मचर्येणयाविद्याशक्यावेदितुमंजसा ॥ तत्कथंब्रह्मचर्यस्यादेतद्ब्रह्मन्ब्रवीहिमे ॥ ५ ॥

ब्रह्मविद्यायाःदुर्लभत्वंदर्शयन्सनत्सुजातउवाच नैतदिति दृष्यसिअहंब्रह्मविद्याधिकार्यस्मीतिदृष्यसि पाठांतरेअभिषंगेणनिर्बंधेन विद्यालक्षणमाह बुद्धाविति सर्वेषामिंद्रियाणांनिरोधेनमनोमात्रमनुपरतंसंकल्पाद्यात्मकंतिष्ठति तस्मिन्नपिअहंब्रह्मास्मीतिनिश्चयस्वभावायांबुद्धौविलीनेसति प्रचिंत्याप्रगतंचिंत्यंयस्यांसानिरुद्धसर्ववृत्तिकाकाचिदवस्थाविद्येत्युच्यते साचब्रह्मचर्येणगुरुकुलवासेनलभ्या ॥ २ ॥ अत्यंतेअंतस्त्रिविधपरिच्छेदःतमतिक्रांतंअत्यंतंब्रह्मतद्विषयांविद्यां सनातनींनित्यसिद्धां प्रत्यगात्मनोनित्यापरोक्षत्वात् यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्मेतिश्रुतेः सिद्धांअभिव्यज्यमानां तत्रहेतुः अनारभ्यांकर्मवदारंभायोग्यां याचकार्यकालेइहआत्मन्येववसति नित्यसिद्धत्वात् एवंसतिब्राह्मण्यंब्राह्मणस्ययोग्यंअमृतत्वंकथंलभेत नहिलब्धलाभार्थंयत्नोपेक्षतइतिब्रह्मचर्याद्यनुष्ठानाक्षेपः ॥ ३ ॥ अत्रोत्तरमाह अव्यक्तेति बुद्ध्याख्योपाधिसंबंधजनितकालुष्यादविविक्ततयानव्यक्तमव्यक्तंब्रह्मतस्यविद्यां अयंभावः यद्यपिब्रह्मनित्यापरोक्षंआत्मत्वात्तथापिअशनायाद्यतीतस्यतस्यविविक्तस्यपरोक्षत्वात्तदापरोक्ष्याययत्नोयुक्तइति ॥ ४ ॥ अंजसाआर्जवेन ॥ ५ ॥

Digitized by Google